

Tredie Del – min Manddom

Den Begivenhed, som jeg i 2. Del hentyder til, var at jeg allerede i 20 Aarsalderen havde forlovet mig. Den Pige jeg forlovede mig med var min Medtjener i den Gaard, som nu ejes af Jens Sunke, Kældernæs. Vi tjente sammen der i godt 4 Aar og havde altsaa god Lejlighed til at lære hinanden at kende. Det der beskæftigede vore Tanker mest var jo, hvorledes vi nogensinde skulde naa den Lykke, at faa et Hjem selv. Vi var enige om, at vi var nødt til at vente mange Aar med at gifte os, for vi var jo fattige begge to og havde ikke nogen der kunde hjælpe os, og rundt omkring os saa vi jo Eksempler nok paa, at Fattigdom var en haard Svøbe at kæmpe med. Men min Forlovede saa dog altid mere Lyst paa Fremtiden end jeg. Hun havde nemlig strax efter vor Forlovelse faaet en Indskydelse, som uden Tvivl var indblæst af Gud til Trøst og Opmuntring for os begge, og denne var, at da der i disse Aar begyndte at blive oprettet Fattiggaarde omkring i Kommunerne, saa vilde der ogsaa snart blive oprettet en saadan her, og saa vilde vi nok blive antagne til at bestyre den. Men der var jo lange Udsigter. Jeg havde jo endnu ikke været Soldat, og mente ogsaa, at det laa helt ud i det Blaa med at faa en saadan Plads, selv om her en Gang skulde blive oprettet en Fattiggaard i Sognet. Men min Forlovede blev ved at fastholde dette Haab, og det viste sig jo, at det gik i Opfyldelse, endskønt det varede 7 Aar førend det skete.

Jeg maa nu tilbage til Slutningen af 2. Del. Jeg flyttede fra P. Hovmand i Foraaret 1869, og da der efter min Mening ikke var nogen Udsigter til at faa et Hjem, selv med den ringe Løn vi fik, saa fik jeg overtalt min Forlovede til at rejse med til Amerika, men vi vilde gifte os førend vi rejste. Vort Bryllup stod saa den 12 Juni 1869 i den Gaard, hvor jeg havde tjent i 4 og min Forlovede i godt 3 Aar. Ved Bryllupsmiddagen kom Forpagter Macheprang, Knuthenlund og overrakte min Kone en Præmie af 20 Kr for lang og tro Tjeneste. Nu var vi altsaa Mand og Kone og skulde til at forberede os paa at rejse til Amerika. Vi havde nu saa mange Penge, at vi kunde betale Rejsen derover. Men min Kone blev mere og mere betænkelig ved Rejsen, og fik tilsidst overtalt mig til at opgive den. Hun blev stadig ved at fastholde Haabet om Fattiggaardsbestyrerpladsen, som det varede 2 Aar endnu førend det blev Alvor. Vi flyttede saa til mine Forældre, og da jeg var godt vant til alle Slags Træarbejde, saa fik jeg Arbejde for Tømrermester H. Hjort i Bandholm, men Daglønnen var til at begynde med kun 1 Kr om Dagen paa egen Kost eller 33 Øre om Dagen, naar jeg fik Kosten hos Mesteren. Jeg maatte ofte paa Arbejde ved Knuthenborg og Dammosegaard. Det var langt at gaa paa Arbejde og kun en lille Fortjeneste, men jeg havde stor Lyst til Tømrerprofessionen, og efterhaanden gav Mesteren mig Tillæg til Lønnen, og betroede mig Arbejder, som andre Svende ikke kunde udføre, saa at jeg følte mig fuld tilfreds med Tilværelsen. Arbejdstiden var i Maj, Juni og Juli fra Kl. 5 Morgen og til Kl. 7 Aften. Den øvrige del af Sommeren fra Kl. 6 til 7 Aften med 2 Timers Spisetid.

I Februar 1871 købte Sogneraadet Hans Hansens Gaard i Stokkemarke, der saa skulde indrettes til Fattiggaard og snart efter blev det bekendtgjort, at Pladsen som Bestyrer var ledig for et Par gifte Folk. Lønnen var 300 Kr aarlig og fri Station med Undtagelse af Kaffe og Spiritus. Vi søgte altsaa Pladsen og den 21. Marts samledes Sogneraadet paa Gaarden for at vælge en Bestyrer. Der var indkommen 22 Ansøgninger, hvoraf de 19 straks efter Gennemlæsningen blev lagt til Side, saa der var kun 3 tilbage. Ved den af Sogneraadet derefter foretagne Afstemning fik jeg 7 Stemmer, Ole Jesper 3 og en Mand fra Østofto 1 Stemme. Der blev straks sendt Bud til min Kone, at Sogneraadet vilde tale med os samme Aften, men da jeg var paa Arbejde paa Reersnæs Skole, saa maatte min Kone expres paa Vej imod mig for at paaskynde mig med at komme hjem og over at tale med Sogneraadet, hvor vi fik at vide, at vi var antagne til at bestyre Fattiggaarden. Det var en overordentlig Fryd, især for min Kone, at det Haab hun i saa mange Aar havde næret, nu endelig var gaaet i Opfyldelse. Jeg er ogsaa overbevist om, at det var min Kones Dygtighed og andre gode Egenskaber, der var Skyld i at vi blev antagne til Pladsen. Vi overtog Pladsen 2 Dage efter og tog fat med Liv og Lyst. Det var fuldtop at bestille, da der foruden at passe Avlingen var meget Extraarbejde paa Grund af, at der strax blev begyndt paa at bygge en stor Lemmebolig og en ny

Lade, for at vi til Efteraaret kunde modtage de mange Fattige, der var hjemmehørende her i Kommunen. Endskønt vi ikke fik nogen Lemmer paa Gaarden den første Sommer, saa viste det sig snart, at der kunde være mange Ulemper ved en saadan Plads, som man aldrig havde tænkt sig. Der var jo valgt et Fattigudvalg af 3 Sogneraadsmedlemmer til at føre Tilsyn med alt, hvad der angik Fattiggaarden og os. Disse første 3 var Gaardejer Chresten Blak, Tjennemarke, Formand, Sognefoged Petersen og Gdr Hans Thiesen, Stokkemark. Det var brave og hæderlige Mænd, men Sognefoged Petersen tiltog sig dog efter min mening temmelig store Rettigheder overfor mig. Der blev indkøbt 3 Heste til at drive Gaarden, hvoraf de 2 var mindst 40 Aar og den tredje nogle faa Aar yngre. Saa en Morgen først i Saatiden kommer en Karl og skulde hilse fra Sognefogeden, om han maatte faa den yngste af mine Heste at laane nogle Dage. Hvad skulde jeg nu gøre. Sige Nej var jo meget pinlig for mig, som nu stod lige ved begyndelsen af min Gerning, og Sognefogeden var jo min Foresatte, og sige Ja kunde jeg jo heller ikke ret godt. Jeg skulde jo selv sørge for at tilsaa Jorden og havde derfor haardt Brug for de 3 gamle Heste, og tillige kunde jeg indse, at naar Sognefogeden kunde tillade sig dette, saa kunde vel de to andre Tilsynsmænd og maaske alle de andre Sogneraadsmedlemmer finde paa noget lignende. Det var en meget vanskelig Stilling for mig i Øjeblikket, og der var ikke lang Tid til Overvejelser, idet Karlen skulde jo have Besked, og den lød saaledes: Vil du hilse Sognefogeden og sige at jeg umulig kan undvære nogle af mine gamle Heste, og at hvis jeg lod ham faa en af dem nogle Dage, saa kunde andre af Sogneraadet forlange noget lignende, og jeg tilføjede, at saalænge jeg var Bestyrer vilde ingen kunde faa Heste at laane her, da her var fuld Arbejde til 3 unge Heste på 46 Td Land. Jeg var ikke glad for at havde givet Karlen den Besked, men jeg kunde ikke indse, at jeg kunde handle anderledes og jeg foresatte mig, at jeg for Fremtiden vilde hævde dette Standpunkt, selvom det skulde koste mig den Stilling jeg nylig havde tiltraadt. Jeg var forberedt paa, at Sognefogeden mulig vilde bringe Sagen for i første Sogneraadsmøde, eller i hvert fald vilde forulempe mig for Eftertiden. Men ingen af Delene skete. Han lod, som der ikke var sket noget og det var jeg meget glad for. Men et halvt Aarstid efter fandt han igen paa noget, som jeg modsatte mig meget bestemt. Han kom nemlig en Dag ud paa Gaarden hos mig og saa da, at vi havde en Mængde smaa Sankesten og siger saa til mig: Jeg ser, at her er mange Smaasten, og der er saa mange Huller i Vejene i Kældernæs, Blands, Skovhuse og Abed, saa De kan nu køre disse Sten omkring og lave disse Veje. Han var en fin Mand, der sagde De til alle. Jeg blev lidt hed i Kammen og svarede, at jeg en Gang for alle vilde sige ham, at jeg havde kun paataget mig at bestyre Fattiggaarden, og det vilde jeg gøre saa godt jeg kunde, men alt hvad der laa udenfor det, vilde jeg ikke lade mig kommandere til. Jeg troede at der havde brudt et Uvejr løs, men han svarede kun: Ja Ja da, og saa var det forbi for denne Gang. Nu skulde man tro, at efter saadanne to Vandgange, vilde han vogte sig for at komme tiere, men han prøvede endnu en Gang med samme Udfald. Som Sognefoged havde han Tilsyn med alle Vejene og Broerne i Sognet. Den Gang var det almindelig at alle Broerne var meget kortere end Vejen var bred, og der var derfor plantet fire Pile ved hver Bro for at Folk ikke skulde køre nedenfor. Disse Pile tilhørte altsaa Kommunen, og de stod almindelig med en stor Top. Saa kom Sognefogeden en Dag ud hos mig og siger, at der staar omtrent 80 Pile ved Broerne omkring i Sognet med store Toppe, og dem kunde jeg godt hugge af og køre hjem. Jeg forklarede ham, at jeg ikke havde nogen der kunde gaa ud og hugge Toppe af, og at der vilde gaa en hel Uge, hvis jeg skulde gøre det selv og saa køre dem hjem, og dernæst mindede jeg ham om det Svar jeg gav ham, da han vilde havde mig til at køre Stenene ud paa Vejene. Saa gav han op, men han var saa pæn en Mand, at han aldrig paa nogen Maade forulempede mig, hvilket jeg syntes var helt overmenneskeligt. Men det alligevel meget ubehageligt for mig, saadan at skulde kæmpe til alle Sider. Et andet Sogneraadsmedlem sendte Bud til mig, at en Mand her fra Sognet var druknet paa Sørup Tørvemose med Anmodning om, at jeg skulde hente ham, og sørge for, at han blev begravet. Jeg bad Budet om at sige til vedkommende Sogneraadsmænd, at hvis den Drukne havde haft Tilhold her paa Fattiggaarden, saa skulde jeg gerne opfylde hans Ønske, men da dette ikke var Tilfældet, saa maatte han undskylde at jeg ikke kunde indlade mig derpaa. Det lod til, at han fandt Svaret tilfredsstillende, eftersom han aldrig talte til mig om Sagen. Saaledes gik de første par Aar. Der blev stillet saa mange Fordringer til mig i alle Retninger, saa at hvis jeg havde tilfredsstillet dem, saa kunde jeg umulig have passet Avlingen og de mange Køreture, der forefaldt,

og havde jeg forsømt noget i den Retning, saa skulde Kritikken snart have meldt sig.

I løbet af Sommeren var de nye Bygninger bleven færdige, og den 25 Novbr hentede jeg 26 nye Beboere fra begge Fattighusene. Det var en meget blandet Befolkning, deriblandt 11 uartige Børn. Det var jo de allerdaarligst stillede i Samfundet, snavsede og urene var de omtrent alle sammen. Nu fik min Kone travlt med at rense alle disse Mennesker og med at lave Mad til dem, og vi fik begge to travlt med at faa lidt Skik paa dem. De var jo alle vant til et meget ubundet Liv, og ingen af dem var vant til at faa ordentligt mad til bestemte Tider. Vi bad til Gud, at han vilde give os Visdom til at regere det lille urolige Folk. Vi var klar over, at hvis det skulde lykkes for os nogenlunde at tilfredsstille denne blandede Befolkning, der betragtede Fattiggaarden som en ren Tvangsanstalt, saa maatte vi se at vinde deres Tillid, thi uden dette vilde det ikke være til at udholde, hverken for os eller Lemmerne. Det gik ogsaa ret godt, det varede ikke ret mange Dage, førend de fleste faldt i Ro. Det var meget kendelig, at alle de der havde kæmpet saa længe som muligt for at blive fri for Fattigvæsenet, de faldt hurtigt i Ro, og var gode at komme til rette med, medens de der havde vagabonderet og ikke fra Ungdommen havde haft Lyst til at arbejde, var meget vanskelige at faa ind under ordnede Forhold, og disse forbittrede ofte Livet for de ældre ordentlige Folk, der helst vilde have Ro, tillige indvirkede de ogsaa meget uheldigt paa Børnene, der for de flestes vedkommende i Forvejen var stærkt paavirkede af de daarlige Hjem, de i Reglen kom fra. Derfor foreslog jeg ogsaa i en Artikel i Nakskov Tidende for den 18 Marts 1879, at tre Kommuner med hver sin Fattiggaard skulde slaa sig sammen, saa at der paa den ene Fattiggaard optages alle de ældre værdige Trængende og paa den anden alle Børnene fra alle tre kommuner og denne skulde da, ved hjælp af en Avlskarl, bestyres af en exem. Lærer. Paa den tredje Fattiggaard skulde saa optages alle Vagabonderne og Drukkenboltene, kort sagt alle dem som voldte Uro og Fortræd imellem de andre. Mit Forslag blev diskuteret en Del i de forskellige Sogneraad og gav mulig et lille Stød til, at det senere blev forbudt at optage Børn paa Fattiggaarden. Og da vi snart efter fik Alderdomsunderstøttelsesloven, saa kan man godt sige, at Fattiggaardene har udspillet deres Rolle i den Form, hvori de blev anlagte. Efter denne lille Afstikker maa jeg tilbage til min Kone og mit Arbejde paa Stokkemarke Fattiggaard. Efterhaanden kom der flere og flere Lemmer, saa vi engang var 52 Mennesker paa Gaarden. Deraf var 20 Børn, hvoraf de 16 gik i Skole. Det var et overordentlig anstrengende Arbejde for min Kone at holde det gaaende, da vi selv producerede alt hvad vi skulde bruge til Føde og Klæder. Vi bagede ca 50 Td Rug om Aaret og bryggede selv alt det Øl vi brugte. Vi behandlede selv al vor Mælk og lavede Smør og Ost til Husholdningen, og vi producerede og slagtede selv al det Flæsk og Kød, vi behøvede. Og til Klæder saae vi Hør og havde Faar, hvoraf vi fik Uld, og af disse Produkter lavede vi saa Klæder og Strømper til dem alle.

Med hensyn til Kosten var der udarbejdet et Reglement som var godkendt af Stiftamtet, men det var meget knebent, især med Kød og Flæsk, men Sogneraadet var meget liberalt i den Henseende, saa at vi selv fik Lov til at bestemme hvordan det skulde være, og som Følge deraf var Kosten ligesaa god som paa Bøndergaardene, og alle fik ligesaa meget Mad de vilde spise 3 Gange daglig, og var nogen af dem sultne imellem Maaltiderne, saa blev det aldrig nægtet dem at faa noget, der var endogsaa en gammel Mand, som hed Hans Præst, der hver Aften fik en Rundtom med tilsengs, for ellers var Natten alt for lang, sagde han. Alle de Gamle fik Kaffen paa Sengen om Morgen, hvis de ikke var staaet op naar den var færdig. Naar det var koldt blev der fyret i Kakkelovnen om Morgen til de vilde staa op, og om Aftenen før de gik i Seng. Om Dagen opholdt de Gamle sig i en fælles Arbejdsstue og her saa det ud som i en lille Fabrik, hvor 10-12 Rokke snurrede rundt. Andre kartede eller stoppede Strømper og lappede Klæder. De største Pigebørn hjalp til i Køkkenet og bar Mad omkring til de, der laa i Sengen, saa vel som at gøre rent i Værelserne.

Drengene og de Mænd, som var raske, hjalp til i Mark, Stald og Vedkast, saa at alle paa den Maade ydede et lille Bidrag til deres Underhold. Det viste sig ogsaa, at Fattiggaarden var en billig Forsørgelsesanstalt, naar man tager Hensyn til, at de Fattige fik alt hvad de behøvede til Livets

Ophold og endda lidt Penge til Smaafor nødenheder. Der blev holdt nøjagtig Regnskab over alt hvad der blev produceret af Mark- og Haveprodukter, Kreaturerne og ved Lemmernes Arbejde, ligesom alle Udgifter til Gaardens Drift. Husholdningen, Beklædning, Læge og Medicin blev indført paa hver sin Konto, og det viste sig da i en Oversigt, som jeg indsendte til Sogneraadet for Aarene 1871-81, at Kommunens Udgifter for hvert Menneske paa Fattiggaarden kun beløb sig til 92½ Kr Aarlig, Renter af Anlægskapitalen paa 44000 Kr selvfølgelig iberegnet. At Fattiglemmerne gennemgaaende var godt tilfreds viste de paa en smuk Maade ved, at naar min Kone en Gang imellem var med mig borte fra Gaarden, saa gik de ikke i Seng førend vi kom hjem, om saa det var lidt sent om Aftenen, og saa mødte alle de der var oven Senge ved Indkørslen og bød os velkommen hjem, at dette var en Nydelse af Rang er der maaske ikke ret mange der kan forstaa, men for os var det en Oplivelse og Styrkelse i Kampen mod de mange Bryderier, der fulgte med Bestillingen. En anden Glæde, som ogsaa opmuntrede os meget var, at da vi havde været der et Aarstid, saa sagde Formanden for Fattigudvalget, forhv. Folketingsmand Chr Blak i Tjennemarke, til os ”at han var særdeles tilfreds med os og med den Maade hvorpaa vi udfyldte vor Plads” og han tilføjede, at han havde ikke stemt paa os, men at han var glad for, at han ikke fik sin Villie ved Valget af Bestyrer. Da der ogsaa paa andre maader viste os Velvillie og Forstaaelse, saa dristede vi os til at forlange 50 Kr mere i Løn Aarlig til Kaffe og Brændevin, som jo dog alle Tjenestefolk fik dengang. Det blev ogsaa bevilget. Saa var vor Løn altsaa 350 Kr aalig. Det var kun lidt i Forhold til det store Ansvar og Arbejde, der fulgte med Bestillingen. Men vi fik ogsaa at vide, at det nyttede ikke at vi forsøgte at faa mere.

Hidtil var det gaaet udmærket i Sogneraadet under dets dygtige Formand Lærer Andersens Ledelse, men ved et nyt Sogneraadvalg kom en Klike bestaaende af 2 Bønder og 1 Hjulmand ind i Raadet. De var paa forhånd imod alt og alle, især naar det kostede Penge, undtagen naar det fremmede deres egne Formaal. De mente ogsaa at de sagtens kunde faa et Par Folk til at bestyre Fattiggaarden noget billigere, for der var jo Folk nok, som søgte saadanne Pladser. Der mødte dem derfor en ubehagelig Overraskelse derved, at da Vesterborg Sogneraad havde besluttet ogsaa at oprette en Fattiggaard, kom to af dets Medlemmer for at se hvorledes vor Fattiggaard var indrettet. Den ene af dem var Gdr. Ole Johansen, Skovhuse, det var ham der blev gift med den rige Enke i Skovhuse, hvor jeg tjente og han var Avlskarl. Den anden var Gdr. H. Wibolt, Bønned. Dengang disse to Mænd havde beset hele indretningen paa Fattiggaarden, saa udtalte de, at de var bemyndigede til at tilbyde os Pladsen paa deres nye Fattiggaard og 100 Kr. mere i aarlig Løn end vi fik her, hvis vi ville tage dertil, naar de fik deres Fattiggaard færdig til Indflytning. Vi sagde tak for Tilbudet lovede at sige Besked snart. Jeg og min Kone var enige om, at det vilde være meget lettere at bestyre en Fattiggaard i en anden Kommune end hvor vi begge var opvoksede, og de fleste af dem vi skulde have Kommando over, havde kendt os fra vi var Børn. Ja, det skete ogsaa, at enkelte af vore Skolekammerater blev indlagte paa Gaarden, og ihukommende det gamle Ord, ”at en Profet ikke er agtet i sit Fædreland”, var vi fast bestemte paa, at ville flytte til Vesterborg, hvis vi ikke kunde faa samme Løn her, som der blev tilbudt os derfra, og hvis det ikke havde været for de Mænds Skyld, som havde stemmet paa os og vist os saa megen Velvilie, saa havde vi uden videre Motivering sagt Pladsen af og flyttet til Vesterborg. Ved det første derefter følgende Sogneraadsmøde indsendte jeg derfor en Skrivelse til Sogneraadet hvori jeg anmodede om at faa vor Løn forhøjet med 100 Kr. aarlig, og hvis dette ikke blev bevilget, saa maatte min Skrivelse betragtes som en Opsigelse. Jeg stod selv paa en ubeset Plads og hørte Formanden oplæse min Skrivelse, og hvis Lynet havde slaaet ned tæt ved Mødet, saa kunde det ikke have vakt større Forbandelse. Saa vågnede Kliken rigtig op. Det var dog for galt. Nu maatte alle dog kunde se, hvad det førte til at imødekomme saadanne Begæringer. Det var jo ikke mere end et Aarstid siden vi fik et Tillæg af 50 Kr. Aarlig, og nu forlangte vi det dobbelte, hvis Sogneraadet vilde bevilge dette, saa vilde det kun føre til, at jeg hvert Aar vilde forlange mere Løn og true med Opsigelse, hvis det ikke bevilgedes. Men Lønforhøjelsen blev alligevel bevilget med 8 Stemmer mod 3 Opponenten, men dette forbedrede selvfølgelig ikke Forholdet til mig. Den ene af dem (en Mand der var i Besiddelse af to Bøndergaarde) havde vistnok svoret paa, at han snart skulde faa mig jaget fra Fattiggaarden, og for des lettere at naa dette, blev han ved sine Venners Hjælp valgt til at have Tilsyn med

Fattiggarden, men det blev en slem Skuffelse for ham. Første Gang han mødte lagde jeg naturligvis alle Protokollerne frem for ham. Jeg vidste i Forvejen, at han kunde daarlig læse og skrive, men slet ikke kunde regne eller havde noget Begreb om Regnskab, og derfor morede det mig kosteligt at se ham sidde en Timestid og blive ved at vende Blad og se paa Tallene, først i den ene Protokol og saa i den anden, uden at sige et eneste Ord til mig om dette eller hint. Resultatet blev ogsaa, at han aldrig ønskede at se i Bøgerne mere. Han følte vistnok selv at paa det Felt kunde han ikke ramme mig. Men saa lagde han en ny Snare for os. Han var jo en stor Mand i Kommunen, saa han mente at have Midler nok til Raadighed. Han havde i lange Tider haft et Horn i Siden paa den Møller, som formalede baade hans eget og Fattiggaardens Korn. Den Mand skulde han se at ramme og da Fattiggaardens Forbrug af formalet Korn var temmelig stort, saa kunde han jo Skade Mølleren betydeligt og med det samme kue mig, naar han kunde faa sat igennem, at vi fik en Hestekværn paa Gaarden, for han mente nok, at jeg kunde male noget om Aftenen og om Søndagen. Ved et Sogneraadsmøde hvor flere af Medlemmerne fra fraværende, fik han ogsaa Tilladelse til at bestille en Hestekværn til Fattiggaarden, uden at jeg vidste noget derom. En kort Tid efter fik jeg Bud fra Kværnbyggeren om at afhente en Kværn, som en af mine foresatte havde rekvireret til Fattiggaarden. Nu forstod jeg det Hele. Denne Kværn skulde bruges til at skade Mølleren og tillige til at indskrænke den Smule Fritid jeg havde i Forvejen. Jeg afhentede derfor ikke Kværnen, men ved første Sogneraadsmøde meddelte jeg Raadet, at enskønt Kværnen var rekvireret uden mit Vidende, saa vilde jeg godt baade hente den og bringe den, men kun paa Betingelse af, at jeg fik Karl og en Hest mere. Jeg mente, at enhver maatte kunde indse, at jeg ikke selv kunde pløje og passe 46 Td. med 3 Heste foruden alle de andre Ting, der var at passe, og endda faa Tid til at formale 200 Td Korn om Aaret, og da jeg kunde se, at rekvirenten særligt godtede sig over, at han endelig havde faaet Ram paa mig, saa tilføjede jeg, at ”kun paa den Betingelse blev Kværnen hentet og brugt saalænge jeg var Bestyrer paa Gaarden”, og dermed gik jeg ud. Det var haarde Ord, men der skal skarp Lud til skurrede Hoveder, og jeg kendte Manden saa godt, at fik han først sat sin villie igennem med den Slags, saa vilde han snart finde paa noget Andet, for ”den Karl kunde man da magte”, udtalte han flere Steder. Derimod talte han aldrig et Ord til mig. Under Behandlingen af Sagen blev der talt stærke Ord fra de tre Opponenters Side, men Resultatet blev, at Sogneraadet med 8 Stemmer mod 3 vedtog, ”at man indrømmede, at Bestyreren efter deres Skøn var fuldt optaget med Arbejde”, saa at han selv maatte overtage Kornet (Jørgen Bøker). Der laa de igen alle tre slagne paa Valen. De to af dem stak straks efter Sablen i Skeden, ham med Kværnen vilde ikke opgive Ævret endnu.

Han fandt nu paa at indbyde de mest ryggesløse af Kvinderne paa Fattiggaarden over hos sig til Kaffe for at udfritte hos dem, om der ikke var et eller andet han kunde bruge som Vaaben imod mig. En af dem fortalte mig senere, at han var meget nedladende ved disse ”Sammenkomster”. Han meddelte dem først, at han havde Tilsyn med mig og Fattiggaarden, og hvis der var noget, som de kunde ønske anderledes, eller hvis jeg eller min Kone foretog os noget, der var lidt mistænkeligt, saa kunde de blot komme til ham, for han vidste nok at jeg foretog mig noget, som ikke rigtigt kunde taale Dagslyset, og at jeg alt for streng ved den Slags af Fattiglemmerne, som han derfor havde indbudt for at mildne deres Kaar. Det varede heller ikke ret længe førend vi kunde mærke, at alle disse, der havde været til Kaffe, de optraadte paa en mere udfordrende Maade end tidligere, og en skønne Dag svarede den ene af dem i alle de andres Paahør, at de brød sig ikke en Brik om hvad jeg sagde, for den ene af Tilsynsmændene havde sagt, at det havde de ikke nødvendig, de kunde blot klage til ham, saa skulde han nok ordne mig. Hvad skulde jeg nu gøre? Hvis jeg vilde finde mig i den Slags, saa vilde det ikke være ret mange Dage, at jeg og min Kone kunde regere disse 40-50 tildels raa Mennesker. Jeg tilkaldte straks de andre to Tilsynsmænd, Gdr. Mads Olsen og Gdr. Jørgen Slot og forklarede dem hvorledes Stillingen var, og de indrømmede straks, at vor Stilling var ganske uholdbar hvis den Slags fik Lov at passere upaataalt. De sammenkaldte derfor hele Besætningen paa Gaarden, og forklarede dem, at hverken Kværnmanden eller andre af Sogneraadets Medlemmer kunde sætte dem i Arbejde eller paa anden Maade kommandere over dem, det var alene overladt til mig og min Kone, men hvis nogen af dem havde noget at klage over,

saa skulde det blive undersøgt og rettet hvis Klagen var berettiget. Men der var ikke en eneste, der havde noget at fremføre. Det var den tredje Vandgang fra Kværnmanden, og da jeg en kort Tid efter overraskede ham ved et Stævnemøde en aften i Kostalden med den mest berygtede af Kvinderne paa Fattiggaarden, saa gav han op for bestandig. Han bad sig fritaget for Tilsyn med Fattiggaarden og overfør mig holdt han sig altid paa Afstand lige til sin Død. Lemmerne faldt ogsaa snart i Ro igen, og fra den Tid var der aldrig nogen af Sogneraadets Medlemmer, der forsøgte at forulempe os. - Af det her anførte vil det ses, at det langtfra var nogen behagelig Stilling at bestyre en Fattiggaard, men det havde ogsaa sin Charme. Først og fremmest var det en sand glæde for os at se, at alle de gamle ordentlige Mennesker viste os den største Hengivenhed og Velvilie, og meget nødig vilde gøre os imod. Dernæst var der altid i Sogneraadet flere indflydelsesrige og brave Mænd, der havde et åbent Øje for de mange Vanskeligheder, vi havde at kæmpe med, og de opmuntrede os altid til at optage Kampen mod Ondskaben, hvadenten den kom fra oven eller fra Kloakkerne. Blandt disse Mænd kan jeg ikke undlade at nævne: Gaardejerne Christian Blak og Jens Rasmussen af Tjennemarke, Gaardejerne Hans Thiesen, Jørgen Slot, Mads Olsen og Christen Skaft af Stokkemark og Sogneraadets mangeaarige energiske Formand Lærer Andersen, Kældernæs. Uden deres gode Bistand i de første Aar havde vi uden tvivl søgt anden Beskæftigelse, men vi var unge og ikke bange for at optage Kampen mod alt, hvad der var af det Onde, og det kildrede vor Selvfølelse, at vi hidtil var gaaet af med Sejren. Det daarligste ved Fattiggaarden var, at der udover de gamle værdige Trængende og forældreløse Børn tillige skulde optages alle Slags Vagabonder, hjemsendte straffede Forbrydere og ryggesløse Mænd og Kvinder ofte med en stor Flok uartige og i alle Maader forsømte Børn. De forulempede de Gamle ved deres Støjen og hele slette Væsen og tillige gav de et meget daarligt Exempel for deres egne saavel som for de andre Børn paa Gaarden. Men min Kone og jeg havde foresat os at gaa frem efter en bestemt fast Plan, der ikke taalte nogen Afvigelse, og den naaede vi at hævde, saalænge vi bestyrede Gaarden. Det glædede os lidt at høre, naar der kom nogen nye Lemmer, og straks naar de kom ind blandt de andre i Forsamlingsstuen, da forklarede de ældre dem straks hvordan Husordenen var, og de tilraadte dem altid ubetinget at rette dem efter det, som jeg og min Kone sagde til dem. Dette lettede ikke saa lidt for os med at kommandere dem, endskønt det til Tider kunde være svært nok, for den Slags Mennesker havde jo ikke meget at tabe. Æresfølelsen var for længst tabt.

Det var derfor ikke saa rart, at vi i Løbet af kort Tid fik fire arbejdsføre Mænd i omtrent samme Alder som jeg selv. Det var Ungkarl Kristian Dinesen, en Gaardmands søn fra Kældernæs, som jeg havde gaaet i Skole sammen med i Kældernæs Skole. Han havde arvet 10-12000 Kr efter sine Forældre, men var bleven narret dem fra i Nakskov i løbet af kort Tid paa Grund af sin Dumhed. Han var ikke fordrukken, men meget doven og brutal. No. 2 var Jens Johansen (kaldet Natmand) med Kone og 5 Børn. Han var en Slags Hjemmeprokurator for Fattigfolk og skrev Klager og Andragender for dem til Sogne- og Amtsraad. Han var Sæsondranker, og holdt ikke af at arbejde imellem Maaltiderne. Folk var i Almindelighed bange for ham, og ingen vilde have ham tilhuse, men han var egentlig ikke saa slem, naar man blot appelerede til den smule Æresfølelse han endnu var i besiddelse af. Han var snu og forstod at benytte enhver Chance til sin egen Fordel. No. 3 var Enkemand Christen Albrekt, forhv. Gdr i Stokkemark Skovhuse. Han var egentlig et skikkeligt Skrog, men han var forfalden til Druk og passede slet ikke sin Bedrift og da hans Kone døde fra alle Børnene, saa gik han Fallit og Hjemmet blev fuldstændig opløst, hvorefter han i flere Aar førte en vagabonderende Tilværelse, der tilsidst førte til at han havnede paa Fattiggaarden. No. 4 var forhv. Vært i Stokkemark Kro, Christian Jyde. Han var skilt fra sin Kone og meget forfalden til Drik, og til Tider meget pirrelig og vanskelig at omgaaes. Enhver vil vist kunde forstaa, at det ikke var nogen let Sag at kommandere fire saadanne forhutlede Personer sammen med alle de andre. Der var ingen af dem der havde Lyst til at arbejde, og da jeg selvfølgelig satte dem i Arbejde hver Dag, og endskønt jeg ikke stillede ret store Fordringer til dem i den henseende, saa varede det ikke ret længe førend de pønsede paa at gøre Oprør. Jeg havde allerede en lille Tid mærket, at de holdt Sammenkomster hvor de lagde Raad op om, hvordan de bedst skulde løbe om Hjørnet med mig. Jens Johansen var selvfølgelig deres Fører, det egnede han sig udmærket til. For at faa en Ende paa

det og for at faa dem afvæbnet i Tide, satte jeg dem alle 4 i Arbejde ovre paa Laden en Dag, hvorefter jeg lod som jeg tog bort. Men i Stedet stillede jeg mig paa en Plads, hvor jeg ubeset kunde høre deres Samtaler. Deres Plan gik ud paa, at de ikke vilde arbejde paa Fattiggaarden, men at have Lov til at gaa og komme naar de det vilde og faa Mad og Logi, naar de trængte til det, og hvis de ikke kunde faa det saaledes med det gode, saa vilde de prøve andre Midler. Mig kunde de sagtens ordne, mente de. Da de var tildels færdige med deres Samtaler, traadte jeg rask ind imellem dem og forklarede dem at jeg havde hørt alle deres Forhandlinger, og at jeg vilde raade dem at forholde sig rolige, da jeg vidste, at Sogneraadet havde Midler nok til at tumle dem med. De blev meget overraskede ved min Tilsynekomst, men ingen af dem svarede noget. Derpaa gik jeg ind og opskrev saa nøjagtig som mulig alt hvad jeg havde hørt ved deres Møde, og derpaa sendte jeg Bud efter J. Johansen og oplæste det for ham og tilføjede, at efter det passerede var der for mig kun to Veje at gaa: Enten maatte han love mig at forholde sig ganske rolig for Eftertiden eller at jeg straks sendte Bud efter Fattigudvalget og meddelte dem, hvordan Forholdene havde udviklet sig her under hans Førerskab. Efter nogle Minutters Betænkning svarede han, at han gav fortabt og at jeg fremtidig ikke skulde faa Grund til at klage over ham. Dette Løfte holdt han meget bedre end man kunde vente af den Slags Mennesker. Fra den Tid var hans Opførsel upaaklagelig. Ja han viste mig endogsaa den Opmærksomhed, at naar jeg var kørende bort og kom sent hjem om Aftenen, saa havde Jens altid lagt sig med Klæder paa og stod op og spændte fra endskønt jeg mange Gange sagde til ham, at det skulde han ikke gøre, det var ikke nødvendigt. Christen Albrekt og Christian Jyde faldt snart i Ro, da de mærkede, at Jens var stækket, men Christian Dinesen blev efter den Tid mere ondskabsfuld. Han ødelagde alt det Værktøj han skulde arbejde med saa fremt han kunde og endskønt han var stor, 70", og meget kraftig, saa lod han en Sæk Rugmel, han skulde bære ind i Bagerihuset, falde ned i Rendestenen og blev tilnavset, samtidig med at den faldt paa Bagen og brak den itu. En anden Dag, da han skulde bære en Td. op paa Loftet, lod han Sækken falde frit ned, hvorved han knækkede en Bjælke i Huset og sprængte Sækken o. s. fr. Tilmed var han ualmindelig doven. Han var saaledes 19 Dage om at kløve 2 1/4 Fv glat Bøgebrænde, som en anden kunde kløve paa mindre end en Dag. Men alting kan gaa til en Tid. En Dag satte jeg ham til at kløve Pilehoveder, og det udførte han paa den Maade, at han slog en Jernvække 2-3 Tommer i Træet, men da det selvfølgelig ikke vilde revne deraf, saa væltede han det Hovede til Side, og tog derefter fat paa et andet Hoved med samme Resultat, og saaledes blev han ved. Jeg kunde ikke blive ved med at lade det passere, endskønt jeg vidste, at det vilde føre til alvorlig Sammenstød, naar jeg gik ud til ham. Jeg gik derfor rask ud til ham og sagde blot: "Nu skal jeg vise dig hvordan jeg bar mig ad, da jeg kløvede Pilehoveder". Derpaa tog jeg Værktøjet og slog den første Jernvække i til Hovedet, og derefter slog jeg en Vække ved hver Side af den første, saa at det begyndte at revne. Det havde Kristian selvfølgelig baade set og prøvet saa tidt, og idet at han hævede den store Buløxe over mit Hoved, raabte han, at han nu skulde vise mig noget andet, og derefter afleverede han en hel Flom af Grovheder imod mig. Jeg svarede kun, at nu kunde han godt gaa ind, saa skulde jeg nok ordne resten. Jeg sendte straks Bud efter Fattigudvalget og i Kristians Paahør forklarede jeg dem, hvad der var foregaaet. Og da Kristian maatte indrømme, at det forholdt sig saaledes og paa Forespørgsel ikke havde noget at anføre til sit Forsvar, saa fik han den Besked, at hvis han ikke i Løbet af to Dage kunde skaffe sig skriftlig Bevis for, at han havde faaet en fast Plads, saa vilde han uden videre blive transporteret til Højskolen i Sakskøbing. Andendagen efter kom Kristian ogsaa med en Seddel fra sin Svoger, hvori denne forpligtigede sig til at sørge for ham, og dermed slap vi ham for bestandig.

Men endskønt Kristian var slem, saa kunde han dog ikke maale sig med en af de kvindelige Lemmer, Maren Okse. 36 Aar gammel kom hun til Fattiggaarden med 5 uartige Børn. Hendes Mand havde Sogneraadet sendt til Amerika efter at han havde udstaaet Tugthusstraf for Tyveri. Et mere ondartet og desperat Menneske end Maren skal der ledes længe efter. Jeg har i hvert Fald aldrig truffet noget Lignende blandt de mange Mennesker jeg er kommen i Berøring med, og det var ganske uforsvarlig, at et saadan Menneske skulde leve under Tag sammen med gamle værdige Mennesker, ligesom hun gav megen Forargelse, saavel for sine egne som for de andre

Børn. En saadan ung og rask Kvinde skulde selvfølgelig hjælpe til med alle Slags Arbejder paa Gaarden for paa den Maade at bidrage lidt til eget og alle hendes Børns Underhold, men det var det værste vi kunde byde hende, og det var kun under Eder og Forbandelser, at hun i det hele taget udførte noget i Reglen meget daarligt Arbejde. Naar hun var paa arbejde, i Marken eller Tørvemosen, saa havde hun taget nogle tørre Brødskorper i Lommen og fremviste for Folk, der passerede forbi, for at de kunde se hvorledes hun og de andre blev sultefødte paa Fattiggaarden. Hun laa i Klammeri hele Dagen, saa med den ene saa med den anden, og førte en Støj og Spetakkel, der var meget ubehagelig for alle os andre. Hun var bestandig i Oposition med sig selv og Alle. Det hun vilde det ene Øjeblik, det vilde hun paa ingen Maade det næste o. s. fr., men noget kriminelt havde hun ikke gjort hidtil, saa vi kunde ikke slippe hende. Men en Dag, da hun var i rigtig Krigshumør, vilde hun prygle min Kone og truede med at brænde Gaarden af over Hovedet paa os alle, og efter at min Kone havde sat mig ind i Situationen, saa fandt jeg, at der var Grund til at tage lidt haardere fat paa Maren. Inde i Arbejdstiden gik Maren frem og tilbage og raabte og bandede og opførte sig som et vildt Dyr, og da jeg traadte derind og spurgte om, hvad der var i Vejen, saa for hun hen imod mig med opløftede Hænder og var ganske rasende. Jeg greb hende i Halsen og holdt fast til hun sank i Knæ, og førte hende derefter til Arresten, og undervejs dertil bed hun mig i den ene Haand, saa det var kendelig mange Aar efter. Derefter sendte jeg Bud efter Fattigudvalget og Politimesteren, der efter at have holdt Forhør over Maren, dømte hende til 90 Dages Ophold paa Tvangsarbejdsanstalten ved Saksøbing, og indtil jeg kunde komme afsted med hende, blev der holdt Vagt over hende Dag og Nat.

Da de 90 Dage var gaaet afhentede jeg igjen Maren fra Anstalten, men det var en meget rørende Afsked Inspektør Nielsen tog med hende efter at en Betjent havde afleveret hende til mig paa Inspektørens Kontor. Han sagde blandt andet; Ja, Maren har været meget flink her, men jeg tror ikke, at det gaar godt ret længe hos Dem, for den Slags Mennesker har det jo altfor godt paa Fattiggaarden, men kom bare med hende saasart, der er noget i Vejen for her kan vi tumle dem. Den Slags Folk skal arbejde hver Dag, og ikke altid have saa megen Mad, de kan spise. Derimod kan de ikke godt undvære at faa lidt Prygl, for saa bliver de saa medgørlige, at de gør alt hvad man forlanger af dem, men derimod maa de aldrig faa Penge, for det gør dem genstridige. Og han tilføjede. "Her er Marens Portemonæ med saa og saa mange Penge, dem har hun tjent ved arbejde, men dem skal De ikke give hende saalænge hun er paa Fattiggaarden Derimod skal De give Maren lidt Mad og lidt Prygl og meget Arbejde hver Dag, det er den Maade at tumle den Slags Mennesker paa, og hvis det saa ikke hjælper, saa kom bare igjen med hende, saa skal vi nok ordne hende". Dette var Ordene til Afsked. De var jo ikke til tage Fejl af. Maren talte ikke et Ord under Hjemkørslen, men saasart jeg kom hjem med hende, kom hun ind hos mig og min Kone, og bad os mange Gange om Forladelse for alt det hun havde fortørnet os, og lovede at det skulde blive bedre for Eftertiden. Det blev ogsaa meget bedre. Hun blev mere rolig, og i det Hele taget kunde man godt mærke at hun nødig vilde gøre den Tur om igjen. - Jeg spurgte Inspektøren om hvorledes den Slags mennesker som Maren blev behandlet paa Anstalten: Ja, svarede han, den Slags, som kommer fra Fattiggaarden, dem tager vi lidt haardt paa, for vi ved, at de er nogle meget slemme Kanalier, de har det meget for godt paa Fattiggaarden, og selvom de er Unge og Raske, saa vilde de i almindelig slet ikke bestille noget. Men vi har nogle Hjælpemidler her som de slet ikke kender paa Fattiggaarden. Vi har f. Ex. Et Pumpeapparat, der er ganske fortræffeligt. Det er blot en Pumpe, der staar i et lille vandtæt Værelse. Naar en Person bliver sat derind, saa faar de blot den Besked, at de skal vedblive med at pumpe til hører nærmere Ordre, men det behøvede vi egentlig ikke at paalægge dem, thi i det Øjeblik de holder op, saa begynder Vandet at vokse i Værelset hos dem, og det bliver det ved med til de begynder at pumpe igjen eller det vokser til en Højde af 2 Alen, og saa staar de i Vand næsten til Hagen og kan ikke slippe det, førend der kommer nogen og lukker op, og saa kan de jo ikke nægte, at de har været dovne, og det vanker der altid en Tillægsstraf for her. - Jeg indvendte, at de kunde jo let staa og drukne. Nej, siger Inspektøren, det har vi ikke nødig at være bange for, den Slags Mennesker rider paa Livet lige saa længe som muligt, og selv om de virkelig skulde faa i Sinde at afslutte det lidt før Tiden, saa var der jo ikke derved sket nogen Skade for Samfundet. Men

ellers bliver de behandlet saaledes her, at de aldrig skal prale af at her er bedre at være end paa Fattiggaarden. -

Jeg vil nu skildre en anden Type af Personer, der af og til ogsaa havner paa Fattiggaarden. Manden hed Christian Kranker. Han beboede det Hus ved Gæstgivergaarden, som nu er Beboelseshus til Smedien. Han havde været Købmand, men spillede Fallit, blev Slagter og til sidst Dranker. Hvor han havde været Købmand kender jeg ikke, men da jeg i 9-10 Aarsalderen flyttede til Stokkemarke Skole boede han i det nævnte Hus, hvor han sammen med en anden fortrukken Slagter ved Navn Rasmus Kaa en Gang imellem slagtede en Spædekælv og bar Kødets omkring til Salg i Nabolaget, men snart holdt han op med at slagte, og foretog sig ikke andet end at drikke sig fuld hver eneste Dag. Naar hans Kone var fraværende laa han almindelig og raabte saa det kunde høres ud paa Landevejen, og naar vi saa gik fra Skole, var det en fast Regel at vi skulde hen og banke paa Krankers Vinduer, og hvis han ikke var altfor fuld, kom han i bar Skjorte ud paa Landevejen efter os. Saaledes gik det i mange Aar til hans Kone døde og Tilskuddet fra Familien ophørte, saa maatte Kranker tvungen af Nød og Elendighed melde sig paa Fattiggaarden. At det var strengt for ham, kan man godt forstaa, thi hvor forfalden han end var, saa havde han langt fra mistet al Æresfølelse. Han var af god Familie og man kunde godt mærke, at han havde faaet en god Opdragelse og var i Besiddelse af gode Kundskaber, og tilmed var han af Naturen en præsentabel Mand, der forstod at optræde som Gentlemand, naar han var ædru, og saaledes meldte han sig paa Fattiggaarden, hvor der var flere af hans gamle Bekendte, og de gjorde ham straks bekendt, hvorledes den daglige Husorden var. Den første Morgen saa han, at alle de der var oven Senge, vaskede og kæmmede sig førend de gik til Frokostbordet, og de fortalte ham, at det var en fast Regel at det skete, men her begyndte straks Vanskelighederne. Kranker mente sig hævet over den Slags Formaliteter, men da han nærmede sig Bordet uden at have vasket sig, saa skred jeg straks ind og opfordrede ham til at gøre det førend han spiste. Han svarede ikke et Ord, men sendte mig et langt, skarpt, indtrængende Blik, som jeg i mine Tanker tydede saaledes: ”Skal Chr Kranker nu paa sine gamle Dage lade sig kommandere”, men han gik hen og vaskede sig, og det gjorde han fremdeles hver Morgen. Men der meldte sig snart nye Vanskeligheder. Mens alle de gamle værdige Mænd, der havde kæmpet haardt for at undgaa at komme paa Fattiggaarden, saasom de var kommen i Ro, bad mig om at anvise dem noget Arbejde de kunde udføre, saa vidste jeg godt, i Modsætning hertil, at Kranker betragtede det som under sin Værdighed at foretage sig noget som helst. Da han nu var ca 70 Aar og havde vistnok aldrig haft et Stykke Værktøj i sin Haand, og tilmed, da der var flere end nok der kunde og gerne vilde udføre den Slags Arbejder, som Kranker mulig kunde læres til at udføre, saa mente jeg, at det ikke var til nogen Nytte at sætte Kranker i Arbejde. Han foreslog saa Tiden med at gaa fra det ene Hold til det andet og passiarede med dem, hvilket jeg mente kunde være til lidt Adspredelse baade for dem og Kranker. Men de andre Gamle betragtede det langt fra saaledes. Det varede ikke ret længe førend de knurrede og bebrejdede mig, at jeg ikke satte Kranker i Arbejde. Jeg svarede dem, at de ligesaagodt som jeg kunde indse, at han ikke kunde udføre noget Arbejde af Betydning og at jeg havde Mas nok med at finde Arbejde til dem der gerne vilde bestille noget og at det derfor kun var til at plage ham til ingen Nytte for nogen. Det lod til at dette Svar tilfredsstillede dem for Øjeblikket, men det varede ikke ret længe, og det var for en stor Del Krankers egen Skyld. Han følte sig nu udmærket tilpas med sin Stilling, men efterhaanden var han uforsigtig nok til at lade de andre høre og føle, at han var af en bedre Kvalitet end de, og dette forbitrede dem i den Grad at alle, baade Mænd og Kvinder, en Dag da Kranker var fraværende, opfordrede mig til at sætte ham i Arbejde. Jeg kunde godt indse, at der fra deres Side set var noget berettiget i deres Forlangende, og derfor lovede jeg dem, at det skulde ske med det Første. For at det nu kunde ske paa den lempeligste Maade for Kranker, saa tog jeg en Skovl med i Marken og opholdt mig hos to gamle Mænd, der den Dag gik og spredte Jord, og da Kranker nu kom paa sin Morgenrute og passiarede med dem, saa gav jeg ham Skovlen i Haanden og sagde, at han kunde godt blive her og hjælpe dem lidt, for de var saa meget ældre end han og jeg tilføjede, og det gjorde ikke noget om han kun fik spredt et eller to af Vognlæsene, blot han blev og holdt de to andre med Selskab. Men nu blev Kranker for alvor vred. Ja ganske rasende og uforskammet imod mig. Jeg lod ham nu at vide at til

Straf for sin Opførsel mod mig skulde han rense V.C. førend han fik mere Mad paa Fattiggarden. Derpaa gik han hjem og ind i Arbejdsstuen og forklarede alle, som var der, hvilken Straf jeg havde idømt ham, og han tilføjede, at aldrig skulde nogen faa at se, at Kranker rensede V.C. Men de andre gauterede dem over, at han var sat til dette Arbejde og trøstede ham med, at hvis Bestyreren havde paalagt ham det, saa blev der ingen anden Udvej end at gøre det. Men Kranker svor paa, at det skal ej ske. Den Dag fik han altsaa kun Frokost og forlangte heller ikke noget. Næste Morgen gik Kranker ud til alle Sogneraadsmedlemmerne og klagede over, at jeg havde sat ham til et saa afskyeligt Arbejde. Jeg ved ikke hvilket Svar han havde faaet, men næste Morgen kom han og spurgte efter Redskaberne og dem gav jeg ham og saa Kranker rense V.C., og efter at have vasket sig fik han Frokost. Derefter gav jeg ham en lille Stenhammer i Haanden og anviste ham en Bunke Smaasten, som han kunde forslaa Tiden med at slaa til Reperation af Vejen. Dette Arbejde udførte han ganske fortrinligt og da han var færdig med Stenbunken, forlangte han at faa et andet Arbejde, og jeg satte ham saa til at hugge Risbrænde, og dette Arbejde udførte han saa smukt og akurat, at jeg aldrig har set noget Lignende og saaledes gik det med at hyppe Kartofler og med alt hvad han udførte. Men Hovedsagen var, at han fik Lyst og Interesse for alt det Arbejde han kunde udføre, og blev derfor et nyttigt Medlem af Samfundet i flere Aar. Tilmed blev han en god Ven af alle Børnene, og havde altid lidt Godter til dem, naar han havde været borte, og imod min Kone og mig var han altid yderst omgængelig og opmærksom efter det første Sammenstød var overstaet. Med Hensyn til Spiritussen, da gik Naturen over Optugtelsen engang imellem, naar han kom ud, men dog ikke mere end han kunde komme hjem med egen Hjælp, og han var da altid føjelig og forholdt sig rolig, naar blot jeg var hjemme. - Jeg har skildret disse forskellige Typer saa udførligt for at vise hvormange forskellige Vanskeligheder, der er forbunden med en saadan Plads som Bestyrer, men ogsaa for at vise, at man ved en fast og bestemt Optræden ligefra Begyndelsen kan overvinde de fleste af dem. Det gælder særlig om, at man aldrig siger eller lover mere end man vil og kan holde.

I Førstningen af Aaret 1880 skete der noget, som fik en stor Indflydelse paa min fremtidige Virksomhed. Sogneraadets Formand, Lærer Andersen, Kældernæs, havde ved Nytaarstid bedt sig fritaget for Formandstitlen paa Grund af svigtende Helbred, men skulde selvfølgelig opgøre Kommunens Regnskab for det foregaaende Aar. Han deltog ogsaa i de to første Møder i det ny Aar. Men efter at han var gaaet paa Vej hjem efter Mødet i Februar Maaned kom han tilbage og opsøgte mig. Han bad mig saa meget indtrængende om at jeg vilde love ham at opgøre Kommunens Regnskab for det foregaaende Aar, og tillige at hjælpe hans Kone med et paatænkt Byggearbejde paa den Jord, han privat havde købt nogle Aar i Forvejen, og han tilføjede, ”fordi jeg ikke lever og faar gjort noget af det færdig”. Jeg svarede, at det kunde jeg vist godt love ham, da jeg ikke tvivlede om, at han endnu levede flere Aar, men i øvrigt tilføjede jeg, at jeg fandt det mere rimeligt, at en af de andre Lærere blev betroet dette ikke ubetydelige Hverv, men det vilde han ikke høre tale om. Han opfordrede mig nu til at give ham min Haand paa, at jeg vilde gøre det og tillige hjælpe hans Kone med hans private Sager. Den 5. Marts, altsaa 3 Uger efter døde han, uden at have begyndt paa Kommunens Regnskaber, og saa sad jeg jo midt i det. Det er nemlig meget mere byrdefuldt at overtage og opgøre en anden Mands Regnskaber end hvis man selv Aaret igennem har samlet Materialet. Jeg fik rigtignok travlt med at gennemarbejde Forhandlingsprotokol, Fattigprotokol og Kassebog for at finde alle de i Aarets Løb ind- og udgaaende Beløb, saavelsom deres Oprindelse og Anvendelse, og med at samle dem paa de forskellige Konti. Det var strengt for mig, da jeg jo havde min daglige Gerning at passe foruden dette, og tilmed boede den ny Formand, der opbevarede Protokollerne, temmelig langt borte fra mig, og han kunde ikke give mig megen Oplysning eller Haandsrækning. Jeg sov næsten ikke i al den Tid jeg arbejdede med Regnskabet. Det var mig saameget om at gøre at faa dette udført rigtig, at det nær havde taget Pippet fra mig. Men det lykkedes mig over Forventning, kan jeg godt sige. De kommunale Revisorer attesterede at de havde gennemgaaet det og ikke fundet noget at bemærke. Dette blev oplæst i et Sogneraadsmøde og forhøjede straks min Kurs i de enkelte Sogneraadsmedlemmers Øjne. Ja selv en af Opportunisterne lykønskede mig for det gode Resultat. Men jeg var ikke rigtig rolig endnu, for jeg havde før set, at Amtets Revisor kunde flere Fejl, som de andre Revisorer ikke havde opdaget. Men først da

Regnskabet kom tilbage fra Amtet med Paategning om, at det var decideret uden nogen Bemærkninger, først da var jeg tilfreds med mit Arbejde og min Ærgerrighed tilfredsstillet, og det var dette der gav Stødet til, at jeg efterhaanden blev betroet de mange offentlige Bestillinger, f. Ex. blev jeg sekretær hos 5 forskellige Sogneraadsformænd fra 1883 til 1907. Formand for Sygekassen fra 1884 til 1902. Formand for Hegnsynet og for Vandsynet, kommunal Revisor, Revisor ved Andelsmejeriet fra 1889 til 1907 og er endnu Revisor ved Marker Madsens Brandkasse. Har været Skatteopkræver, Maskinsynsmand, Kommunens Delegerede ved Kirkens Overgang til Selveje og Vurderingsmand i Østifternes Brandforsikring. Alle disse Bestillinger medførte et meget betydeligt Arbejde, men gav kun en meget ringe Fortjeneste. Jeg skal blot nævne, at for at udfærdige Skattelisten, der mindst tog 7 Dages Arbejde, og alle Valglisterne og alle andre Fortegnelser, der skal ordnes i Aarets Løb, samt være behjælpelig med Opgørelsen af alle Kommunens Regnskaber, fik jeg i de første 12 Aar kun 30 Kr aarlig. De næste 6 Aar fik jeg 50 Kr og de sidste 6 Aar 100 Kr Aarlig. Dersom det skulde udregnes i Timebetaling vilde det næppe blive 10 Øre pr Time. Men Sogneraadsformændene fik heller ikke noget for deres Arbejde. Det blev betragtet som en Ærespost, og de 8 Skilling eller godt 16 Øre pr Td Hartkorn, som Formanden modtog, maatte hans Medhjælper kvittere for at have modtaget, han selv skulde nøjes med Æren. I Kommunen var der den Gang godt 714 Td Hartkorn og Beløbet blev ca 118 Kr, saa der var ikke meget at dele. Som Revisor ved Mejeriet fik jeg kun 50 Kr Aaarlig. Som Formand for Vandsynet fik jeg kun 3 Kr daglig i 6 Dage for at gennemvandre alle Kommunens nogle og fyrretyve Vandløb. Derimod blev Bestillingen som Maskinsynsmand temmelig godt betalt. Der kunde jeg tjene ca 50 Kr paa 5 Dage, det var jo storartet. Derimod fik jeg kun 80 Kr for at opkræve Stats- og Kommuneskat 4 Gange aarlig. Som Revisor ved Brandkassen fik jeg 40 Kr, nu 50 Kr aarlig. Det var kun smaa Beløb for hver, men mange Bække smaa gør tilsidst en Aa, og paa mange Aar sammen med vor Løn paa Fattiggaarden, fik vi samlet os nogle faa Tusind Kroner, og endskøndt det gik roligt og godt med alle Fattiglemmerne og fra Sogneraadet blev vi heller aldrig forulempet, saa begyndte vi dog at tænke paa at søge anden Beskæftigelse paa Grund af at min Kone, der uafbrudt var overlæsset, saavel fysisk som aandeligt og begyndte at blive opslidt.

I 1888 indtraf en Begivenhed som jeg var meget ked over. I sidste Halvdel af Marts Maaned fik vi flere Dage stærk Snestorm, saa at vi flere Dage i Træk maatte ud og kaste Sne. En af disse Dage, da det blæste og fygede allermest, forlod to Gaardmandssønner Arbejdet og tog en del af deres Bekendte med ind hos deres Forældre, hvor de sad og drak Kaffe det meste af Eftermiddagen, mens vi andre vedvarende maatte gaa og kaste Sne. Da vi Dagen efter igen mødte for at kaste Sne, bebrejdede jeg dem, at de saadan uden videre forlader et nødvendigt Pligtarbejde, medens vi andre passer vor Gerning; men herover blev de ganske opfarende, og den ældste af dem rykkede sig nogle Skridt tilbage og med Skovleskaftet holdt i Angrebsstilling foran sig løb han til og med al sin Kraft stødte Enden af Skaftet mod min højre Side, saa at jeg faldt saa pludselig, at han faldt oven paa mig. I en Hast rev de andre ham af mig og tog straks Parti for mig. Det var drøje Ord der faldt til Angriberen og hans Broder. Alle de Tilstedeværende opfordrede mig nu til at melde det til Politiet, og det gjorde jeg ogsaa efter mange Betæneligheder. Jeg var nemlig af den Tro at jeg ikke havde taget nogen Skade, men inden Aften var jeg meget daarlig i Siden af Stødet, og efter nogle Dages Forløb maatte jeg gaa tilsengs og faa Lægen hentet. Jeg saa ikke Lægens Erklæring, der straks blev afleveret til Politimesteren, men Resultatet deraf var, at det blev tilkendegivet Angriberen og hans broder, at hvis de ikke kunde faa mig til at indgaa paa Forlig, saa ville der straks blive indledt kriminel Undersøgelse imod dem. I Anledning heraf sendte de Gaardejerne Jørgen Sloth og Niels Skotte til mig for at forhandle om Forlig, og vi blev da enige om, at de skulde betale mig 100 Kr for Svie og Smerte, betale Læge og Medicin og betale saavel deres egen som min Sagfører og en Bøde til Statskassen. Dette gik Angriberne straks ind paa, og dermed var Sagen afsluttet for Politiets vedkommende. Men jeg blev mere og mere syg og maatte holde Sengen en tre Ugerstid, og var endda langt fra saa rask, at jeg kunde tilsaa Jorden sidst i April. Der gik flere Aar førend den Svækkelse, jeg følte i højre Side af Stødet fortog sig, og det kan tydelig ses endnu efter 34 Aars Forløb, at det ene Ribben er trykket ca 1 Tomme ind. Jeg var meget ked over hele Historien, men

baade jeg selv og alle de andre, der var tilstede ved Overfaldet, var enige om, at det var fuldt berettiget at paatale, at de forlod Snekastningsarbejdet og tilmed tog flere med sig, medens vi andre i det slemme Vejr, maatte gaa og udføre Arbejdet for dem med.

I August Maaned 1888 købte jeg det Hus af Skrædder Schjerning der ligger paa Hjørnet ved Landevejen og Vejen til Kældernæs for 4800 Kr, og straks efter meddelte jeg Sogneraadet, at vi ønskede at fratræde Fattigbestyrerpladsen til 1 Maj 1889. Den sidste April flyttede vi saa fra Fattiggaarden til hvilken Dags Eftermiddag vi var indbudte til en selskabelig Sammenkomst med Fællesspisning i Forsamlingshuset. Der var mødt ca 100 af Kommunens Beboere og ved Bordet bød Sogneraadsformand Hans Jørgen Hansen, Tjennemarke, velkommen, hvorefter Lærer Christensen Senior, Stokkemark, holdt Festtalen og i smukke Ord bragte os en varm Tak baade fra Sogneraadet og Kommunens Beboere, saavel som fra de Fattige paa Gaarden for det store Arbejde vi havde udført i de 18 Aar vi havde arbejdet i Kommunens Tjeneste, og som Erkjentlighed herfor overrakte han os et smukt Regulatorur med Søvlade med Inskription "Erindring fra Stokkemark Sogns Beboere". Efter Spisningen var der Dans og Kaffe, og til Slut blev min Kone og jeg opvartede med Champagne. Det var første Gang at nogen af os havde smagt den Slags Drikkevarer. Lidt over Midnat brød vi op efter at jeg havde takket alle Deltagerne for den smukke Gave og for den store Opmærksomhed, der var vist os ved vor Fratrædelse fra Fattiggaarden. Saa gik vi fra Festen op til vort ny Hjem og sov der for første Gang. Det var med en forunderlig glædelig Følelse, vi vågnede der den første Morgen, ikke alene over at Gud havde hørt vor Bøn og hjulpet os med at styre det urolige Folk, som var os betroet, saa vi kunde gaa derfra med Ære, men ogsaa for at vi følte at nu, først nu, var vi frie Folk efter at have været gift i 20 Aar. Men da var min Kone ogsaa fuldstændig opslidt baade paa Legeme og Sjæl. Det var ogsaa et betydeligt Arbejde hun udførte i de 18 Aar, vi var paa Fattiggaarden.

Vi var jo hele Tiden fra 40 til 52 Mennesker der daglig skulde forsynes med Mad, Klæder, Renlighed og alt hvad der hører til Livets Ophold og hvoraf de producerede det meste selv baade til Føde og Klæder. Desuden var mange af de Gamle ofte syge og sengeliggende og skulde passes. Vi havde en Gang 14, der var sengeliggende. Dertil kommer at vi i lang tid havde 20 forældrelose Børn, hvoraf de 16 gik i Skole, hvilket ogsaa gav et betydeligt Arbejde, saa at enhver vil kunde forstaa at min Kone var fuldstændig optaget og næsten overlæst hver Dag fra Morgen til Aften saavel Søndage og Højtidsdage ligesaa stærkt som de andre Dage. Jeg kunde godt indse at det ikke kunde vedblive at gaa saa svært mange Aar, endskønt hun var meget kraftig, men jeg trøstede mig hele tiden med, at det var hendes højeste Ønske, at vi søgte Stillingen og at hun stedse udførte dette store Arbejde med Lyst og Interesse, ellers vilde det ogsaa være uforsvarligt af nogen Mand at fodre dette af sin Kone. Da vi kom op i vort nye Hjem, saa rettede hun vel sig noget igjen, men hendes Kraft var brudt saa at hun de sidste 3 Aar og 24 Dage af sit Liv uafbrudt maatte ligge i Sengen, men vi var frie Folk og det trøstede baade hende og mig.

Moder døde den 21 Juni 1915 paa Nakskov Sygehus. Fader døde 10 Maj 1931 i sit Hjem efter et Uheld paa en Cykeltur.